

21. Introduktion till rollspel

Möjligheten att träna olika moment

Kunskapsdokumentet innehåller förslag på innehåll i de rollspel du som samtalsledare behöver göra inom ramen för samarbetsamtalsutbildningen. Du ges här möjlighet att träna ett antal olika moment som kan bli aktuella i en samtalsserie med föräldrar som har eller ska separera och behöver hjälp att enas i frågor som rör vårdnad, boende, umgänge och barnets försörjning.

De förslag till rollspel som Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, MFoF lämnar nedan kommer inte att närmare beröra samtalsledarens samtal med barnet. Information om samtal med barn hittar du i Modul 2.

Syftet

Syftet med rollspelen är att du med hjälp av diskussioner¹ och reflektioner² tillsammans med kollegor ska få insikt i och medvetandegöras om de arbetssätt och de metoder du själv använder men också att du ska få möjlighet att reflektera över vad som är framgångsrikt i genomförandet av samarbetsamtalen. På så sätt utvecklar du din förmåga att leda samarbetsamtal och kan bidra till att föräldrar kan hitta gemensamma lösningar som har sin utgångspunkt i barnets behov och som kan fungera väl för både barnet och föräldrarna.

Samtalsledare använder flera olika metoder för samtal

Samtalsledare använder vanligtvis flera olika metoder för samtal inom ramen för samarbetsamtal. Samtalsledare anpassar ofta metoden utifrån det föräldrapar de träffar det vill säga med utgångspunkt i de konfliktstilar och konflikttyper hen ställs inför men också utifrån samtalsledarens personlighet. De samarbetsamtal som ges av kommunens socialtjänst är en form av familjemedling. Eftersom det finns många olika sätt att bedriva samarbetsamtal och den forskning som finns inte pekar på att någon metod är bättre än någon annan kommer detta kunskapsdokument inte att beskriva på vilket sätt rollspelen om samarbetsamtal ska genomföras.³ Det finns inte heller någon evidens för att någon medlingsmetod ger bättre resultat än någon annan.⁴ Skillnaden mellan transformativ och systemisk

¹ Diskussion innebär att du tillsammans med kolleger diskuterar hur du kan genomföra rollspelet.

² Reflektera innebär att du funderar över hur du förhåller dig eller känner inför olika situationer och att dina kolleger delar med sig av sina synpunkter på dina reflektioner.

³ Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU, [Samarbetsamtal och medling vid vårdnadstvist eller konflikt \(sbu.se\)](https://www.sbu.se/utvardering/utvardering-2021-06-21/samarbetsamtal-och-medling-vid-vardnadstvist-eller-konflikt) 2021-06-21

⁴ Ibid.

kognitiv medling och samarbetsamtal är att utgången i medlingen⁵ oftast är okänd medan utgången i samarbetsamtal är reglerad i lagstiftning och innebär att föräldrarna ska nå en överenskommelse som är till barnets bästa.

Rollspelen består av fem sessioner

MFoFs introduktion till rollspel består av fem sessioner som kortfattat beskriver hur innehållet i varje samtal utifrån samtalsledarens roll kan formuleras.

För en del föräldrar är det första gången de besöker socialtjänsten och familjerätten och också den första gången de samtalar med någon om sin situation. Det kan vara en svår och känslig situation och det kan därför behövas flera tillfällen för att genom enskilda samtal ta reda på om det har förekommit våld eller andra övergrepp, hot, missbruk, psykisk ohälsa eller andra problem i familjen. Om så är fallet, bör samtalsledaren noga överväga om det är lämpligt att påbörja samarbetsamtal⁶ och hur de i så fall kan genomföras eller om föräldrarna bör hänvisas till domstol.

Längden på de olika sessionerna kan variera. Det kan ändå vara lämpligt att avsätta gott om tid för varje session när samtalsledaren träffar föräldrarna gemensamt. Tänk också på, att om tolk behöver medverka under samtalen, krävs extra tid.

Rollspelen kan givetvis göras kortare än en session med föräldrarna, eftersom det kanske bättre överensstämmer med vad du som samtalsledare behöver öva på.

Genomförandet av rollspelen

Förbered dig inför rollspelet genom att läsa igenom kunskapsdokumenten om transformativ, systemisk kognitiv medling, konfliktteori och medling. Dessa kunskapsdokument kan tjäna som ett visst stöd inför rollspelen. Som samtalsledare i rollspel avgör du själv vilken metod eller modell du vill använda utifrån den roll föräldraparet har under rollspelet.

Som samtalsledare genomför du rollspel utifrån innehållet i sessionerna 1-5. Börja med en gemensam diskussion om innehållet i själva samtalet med föräldrarna samt bestäm hur de som ska agera föräldrar ska förhålla sig gentemot varandra och samtalsledaren.

Förslag på diskussionspunkter innan rollspelen påbörjas

Diskutera hur tiden bör disponeras för att hinna med innehållet i sessionerna.

Diskutera för- och nackdelar med att vara en eller två samtalsledare vid varje session.

Diskutera vilken skillnad du tror att föräldrarna kan uppleva när samtalsledarna har olika kön.

Diskutera vad det innebär att ha tolk med i samtalet.

Diskutera hur du tror att föräldrarna skulle ha uppfattat genomförandet. Vad var bra och vad var mindre bra?

Diskutera hur du som samtalsledare kan veta i vilket skede samtalet ska begränsas (beskyllningar, non-verbal kommunikation, osakligt sätt att tala, försynta gliringar, synnerligen starka känslouttryck, påståenden om den andra, aggressivitet)

Diskutera hur du som samtalsledare kan påverkas av en känsloupplevelse.

Diskutera hur du som samtalsledare kan aktivera en tillbakadragen förälder.

Diskutera hur du som samtalsledare kan ta fram/lyfta fram sådant som är känsligt.

Diskutera hur du som samtalsledare kan hjälpa föräldrarna att undvika samtal som bygger på beskyllningar och försvar.

⁵ Detta är inte att förväxla med 6 kap. 18 a § FB då rätten uppdrar åt en medlare att få föräldrar att nå en samförståndslösning som är förenlig med barnets bästa.

⁶ Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge, HSLF-FS 2017:51.

Diskutera hur du som samtalsledare ska förhålla dig till de krav och färdiga lösningsalternativ som föräldrarna många gånger tar med sig till medlingen.

Diskutera hur du som samtalsledare kan hantera att ena föräldern önskar att den andra ska bestraffas för något den tidigare gjort.

Diskutera hur du som samtalsledare kan använda olika frågor och frågetekniker.

Rollspelen session 1-5

1. Enskilda samtal

Du informerar föräldrarna muntligen om hur samarbetsamtalen går till och överlämnar skriftlig information om föräldrarna inte redan fått det skickat till sig. Därefter undersöker du vad föräldern utifrån barnets behov önskar få hjälp med. Du genomför en kartläggning om eventuella risker. Därefter bedömer du lämpligheten med gemensamma eller enskilda samarbetsamtal alternativt samtal i annan form.

Förslag på diskussionsfrågor

Diskutera för- och nackdelar med att barnet är med under probleminventeringen och kartläggningen.

Reflektera över hur det känns att ta upp alla dessa frågor med föräldern.

Reflektera över hur du bemöter en förälder i en utsatt situation.

Diskutera och bedöm, utifrån kartläggningen, lämpligheten av att samarbetsamtal genomförs.

Diskutera i vilken form samarbetsamtalen kan ske i de fall de finns en risk.

Diskutera över hur samtalen har genomförts. Vad var bra och vad var mindre bra?

2. Föräldrarnas beskrivning av barnet.

Tillsammans med föräldrarna gör du en gemensam probleminventering utifrån ett barnperspektiv.

Tillsammans med föräldrarna kommer du också överens om vilka problem som är möjliga att lösa inom ramen för samarbetsamtal och vilka av dessa problem ni ska börjar med.

Som samtalsledare behöver du hjälpa föräldrarna att behålla barnperspektivet och fokusera på barnets behov. Det kan annars vara lätt för föräldrarna att fastna i sina egna behov och att de upprepar sådant som inte fungerade under samlevnadstiden. Att samtala om barnets behov är något helt annat än att låta föräldrar diskutera sina respektive krav på varandra. Probleminventering utifrån ett barnperspektiv innebär att det inte är föräldrarnas problem sinsemellan som ska lyftas fram utan de problem som de har som föräldrar.

Förslag på diskussionsfrågor

Diskutera på vilket sätt du låter föräldrarna beskriva barnet? Använder du något specifikt material?

Diskutera över hur du gör om en förälder inte vill att du talar med barnet?

Reflektera över hur du hjälper föräldrarna att komma till tals i ungefär samma omfattning?

Reflektera över hur du gör för att komma fram till de gemensamma problemen som ska diskuteras?

Diskutera hur samtalen har genomförts. Vad var bra och mindre bra?

Reflektera över hur du känner dig efter samtalen jämfört med innan.

3. Återberättande av det enskilda samtalet med barnet.

länk animerad film om återberättande samtal

https://youtu.be/_IGksdmvdXg

Tillsammans med barnet har du kommit överens om vad som ska förmedlas till föräldrarna och om barnet vill delta i samtalen. Du gör tillsammans med föräldrarna och barnet en gemensam återkoppling av samtalen med barnet utifrån den överenskommelse som du och barnet gjort om vad som ska tas

upp. Som samtalsledare återger du samtalen med barnets egna ord. Du fungerar här som barnets språkrör och bemöter och gör barnet delaktigt i samtalet genom att vända dig till barnet. Som samtalsledare uppmuntrar du barnet att avbryta om något som sägs är fel eller om barnet tycker samtalsledarna missar något i berättelsen. Du råder föräldrarna att inte tolka vad barnet sagt utan att försöka se det som en ögonblicksbild av hur barnet har det just nu.

Förslag på diskussionsfrågor

Diskutera vad det innebär att barnet deltar eller inte deltar i återkopplingen.

Diskutera om något specifikt material ska användas under samtalet med föräldrarna.

Reflektera över på vilket sätt du beskriver samtalet med barnet för föräldrarna.

Diskutera hur aktiva föräldrarna ska få vara under återkopplingen exempelvis om de ska avvakta med sina frågor.

Reflektera över hur du gör med en förälder som kommenterar och inte accepterar barnets åsikter?

Reflektera över hur samtalet har genomförts. Vad var bra och vad var mindre bra?

Reflektera över hur du känner dig efter samtalet jämfört med innan.

4. Föräldrarnas reflektion från återkopplingen från samtalet med barnet

Länk animerad film om avslutande samtal

<https://youtu.be/wcdZpHBn3Us>

Efter återberättandet erbjuder du gemensamma samtal för reflektion. Nu påbörjas dessutom arbetet med föräldrarnas tidigare probleminventering, det vill säga deras frågeställningar som togs upp på deras enskilda samtal. Föräldrarna behöver din hjälp att hitta överenskommelser kring de frågor som rör barnet. Även denna session kräver oftast mer än ett samtal. Den första delen av samtalet ska ägnas åt reflektioner kring barnets berättelser, och därefter påbörjas samtal om det föräldrarna vill komma överens om.

Att hjälpa föräldrarna att komma överens. Muntlig överenskommelse sammanfattas alternativt upprättas juridiskt bindande avtal.

Detta avsnitt behöver sannolikt mer än en session.

Reflektioner kring barnens berättelser

Föräldrarna ges möjlighet att få framföra sina reflektioner och funderingar kring barnets berättelse.

Samtalets första del handlar om barnet och vad barnet sagt. *Hur var det att få höra det barnet berättat?*

Har barnet sagt något när ni kom hem? Båda föräldrarna ges utrymme att få berätta.

Reflektera över hur du låter föräldrarna få lika mycket utrymme för reflektion.

Reflektera över hur du gör för att få föräldrarna att nå en gemensam överenskommelse.

Reflektera över hur du som samtalsledare bidrar till att föräldrarna gör en muntlig överenskommelse eller upprättar ett skriftligt avtal.

Reflektera över vad det var som var framgångsrikt och som gjorde att föräldrarna kom fram till en överenskommelse.

Reflektera över varför ingen överenskommelse uppnåddes.

Diskutera hur samtalet har genomförts. Vad var bra och vad var mindre bra?

Diskutera hur lång tid som behöver passera innan en uppföljning görs av en muntlig överenskommelse.

Diskutera även lämplig uppföljningstid när det gäller ett juridiskt bindande avtalet.

5. Uppföljning efter några månader. Barnet deltar

Länk animerad film om uppföljning

https://youtu.be/w_z6cq1C3ek

Här ska du som samtalsledare följa upp hur föräldrarnas överenskommelse fungerat både för barnet och för föräldrarna.

Som samtalsledare träffar du barnet först. När barnet har berättat klart, sammanfattar du samtalet, och barnet får bekräfta att du har uppfattat barnet rätt. Du och barnet bjuder därefter in föräldrarna till samtal för att återge barnets upplevelse av överenskommelsen.

Diskutera om tiden mellan överenskommelsen och uppföljningen var lagom.

Reflektera över överenskommelser som inte varit framgångsrika.

Diskutera vad som varit framgångsrikt och fungerat i föräldrarnas överenskommelse/avtal.

Diskutera hur samtalet har genomförts. Vad var bra och mindre bra?